

Mahidol University
Faculty of Tropical Medicine

ประเด็นจริยธรรมสำหรับการวิจัยในคน

กรศิริ บุญประกอบ

ปัทมา พัฒน์พงษ์

กรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

วันศุกร์ที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

หัวข้อและกิจกรรม

Mahidol University
Wisdom of the Land

ช่วงที่ 1: บรรยาย

ช่วงที่ 2: กิจกรรมกลุ่ม พิจารณากรณีศึกษา และ
อภิปรายผลกรณีศึกษา

[พักรับประทานอาหารว่าง]

ช่วงที่ 3: บรรยายสรุป คำถาม-คำตอบ

หัวข้อและกิจกรรม

Mahidol University
Wisdom of the Land

ช่วงที่ 1: บรรยาย

ช่วงที่ 2: กิจกรรมกลุ่ม พิจารณากรณีศึกษา และ
อภิปรายผลกรณีศึกษา

[พักรับประทานอาหารว่าง]

ช่วงที่ 3: บรรยายสรุป คำถาม-คำตอบ

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย
จากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- **สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย**
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยจากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัยจากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

สถานการณ์สมมติ

Mahidol University
Wisdom of the Land

ถ้าคุณเป็นผู้จะเข้าร่วมวิจัยในสถานการณ์ต่อไปนี้
คุณจะรู้สึกอย่างไร... ลองบันทึกความรู้สึที่อาจ
เกิดขึ้น

สถานการณ์สมมติที่ 1

Mahidol University
Wisdom of the Land

คุณเปิดดูอีเมลล์ดูพบว่ามีคนบางคนส่งอีเมลล์มาถึงคุณ เป็นคนที่คุณไม่รู้จัก เพียงแต่เคยเห็นหน้าและรู้ว่าอยู่ในที่ทำงานเดียวกันกับคุณ แต่ไม่เคยติดต่อกันทางอีเมลล์มาก่อน ข้อความในอีเมลล์แนะนำชื่อ แจ้งว่าเขากำลังทำวิจัยและอยากให้คุณตอบแบบสอบถามที่แนบมาและส่งกลับทางอีเมลล์โดยเขาจะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของคุณ ในอีเมลล์มีเอกสารแนบสองฉบับ ฉบับหนึ่งมีสีบหน้าเป็นเอกสารรับรองต่าง ๆ เกี่ยวกับการได้รับอนุมัติการทำวิจัยและการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย จดหมายแนบอีกฉบับเป็นแบบสอบถามจำนวน 5 หน้า

สถานการณ์สมมติที่ 2

Mahidol University
Wisdom of the Land

คุณเป็นพนักงานบริษัทแห่งหนึ่ง บริษัทได้จ้างนักวิจัยมาเก็บข้อมูลเพื่อดูประสิทธิผลในการประกอบการ วันแรกที่ทีมนักวิจัยมาถึงหัวหน้าฝ่ายได้เชิญประชุมและแจ้งเรื่องนี้ให้พนักงานทุกคนได้รับทราบ นักวิจัยขอเวลาหลังจากการประชุมเพื่อชี้แจงรายละเอียดและขอความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัยโดยมีเอกสารชี้แจงแจกและแจ้งให้พนักงานลงนามในเอกสารตกลงยินยอมเข้าร่วมวิจัย โดยอนุญาตให้ผู้ที่ไม่ตกลงยินยอมเดินออกจากห้องประชุมได้ ขณะนั้นหัวหน้าฝ่ายยังคงอยู่ในห้องกับทีมนักวิจัย

สถานการณ์สมมติที่ 3

Mahidol University
Wisdom of the Land

คุณเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 วันหนึ่งอาจารย์ประจำชั้นประกาศหน้าห้องเรียนว่า ต้องการผู้เข้าร่วมงานวิจัยของอาจารย์ โดยผู้ที่ต้องการอาสาเป็นผู้เข้าร่วมงานวิจัยดังกล่าวให้ยื่นขึ้น คุณรู้สึกกระตือรือร้นที่จะอาสาเป็นผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างมากจึงลุกขึ้นยืนเป็นคนแรกโดยคุณนั่งอยู่แถวหลังของห้องเรียน อาจารย์เริ่มนับจำนวนนักเรียนโดยเริ่มต้นนับจากแถวหน้า เมื่อนับได้ 30 คน อาจารย์แจ้งว่าได้ครบจำนวนตามต้องการแล้ว

สถานการณ์สมมติที่ 4

Mahidol University
Wisdom of the Land

คุณเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 4 ที่เลือกลงทะเบียนเรียนรายวิชาXXXX420 ซึ่งเป็นวิชาบังคับของภาคการศึกษาที่ 2 วิชานี้มีการจัดนักศึกษาเป็น 3 กลุ่ม โดยอาจารย์ผู้สอนคนเดียวกัน คุณอยู่กลุ่ม 1 เป็นกลุ่มที่อาจารย์แจ้งว่าได้สุ่มเลือกเพื่อทำการวิจัยทดลองโดยนำกิจกรรมที่เป็นเกมส์การแข่งขันมาใช้ในการเรียนการสอน สักส่วนของการให้คะแนนการเข้าร่วมในเกมส์คิดเป็นร้อยละ 10 คุณไม่ชอบเล่นเกมส์

สถานการณ์สมมติที่ 5

Mahidol University
Wisdom of the Land

คุณตัดสินใจเข้าร่วมงานวิจัยหนึ่งเพื่อมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลสำหรับนำมาพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านของคุณ คุณทำตามขั้นตอนในกระบวนการที่ผู้วิจัยแจ้งไว้ในเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นอย่างดี คุณตอบแบบสอบถามซึ่งใช้เวลา 30 นาที ให้สัมภาษณ์ 60 นาที และอนุญาตให้ผู้วิจัยมาถ่ายรูปสวนเกษตรในบ้านของคุณ ทุกอย่างครบถ้วนตามเอกสารชี้แจง อย่างไรก็ตามนักวิจัยได้นัดมาขอสัมภาษณ์คุณเพิ่มเติมอีก 2 ครั้ง ครั้งละ 40 นาที และขอถ่ายรูปภายในบ้านเพิ่มเติม พร้อมทั้งขอสังเกตการณ์ขณะมีการทำไร่

สถานการณ์สมมติที่ 6

Mahidol University
Wisdom of the Land

มีนักวิจัยมาแจ้งว่า คณะนิเวศวิทยาภาษาอังกฤษของคุณได้เกรดต่ำ
เหมาะสมที่จะเป็นผู้เข้าร่วมงานวิจัยทดลองเทคนิคการเรียนรู้คำศัพท์
คุณจึงตัดสินใจเข้าร่วมเพราะคุณต้องการเพิ่มความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์เพื่อ
นำมาใช้กับการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษ ในการเข้าร่วมคุณต้อง
ทำกิจกรรมที่โรงเรียนหลังเวลาเลิกเรียนสัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1
ชั่วโมง เป็นเวลา 4 สัปดาห์ คุณพบว่ากิจกรรมและคำศัพท์ที่เรียนส่วน
ใหญ่เป็นคำศัพท์เทคนิคเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารเท่านั้น
นอกจากนี้ยังมีการบันทึกภาพวิดีโอทัศนัระหว่างการทำกิจกรรมทุกครั้ง

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย
จากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

หลักจริยธรรมการวิจัย

Mahidol University
Wisdom of the Land

การดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอนต้องคำนึงถึง

1. หลักเคารพในบุคคล (Respect for people)
2. หลักความเที่ยงธรรม (Justice)
3. หลักดุลยภาพของประโยชน์และความเสี่ยง
(Beneficence: Balancing benefits & risks)

หลักการเคารพในบุคคล

Mahidol University
Wisdom of the Land

- เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- เคารพในความมีอิสระในการตัดสินใจยินยอมเข้าร่วมการวิจัยเมื่อได้รับข้อมูลที่เพียงพอ
- เคารพในศักดิ์ศรีของบุคคลที่อ่อนแอ หรือกลุ่มเปราะบาง (vulnerable subject)
- เคารพในความเป็นส่วนตัวและรักษาความลับส่วนบุคคล

หลักความเที่ยงธรรม

Mahidol University
Wisdom of the Land

- ให้ความเป็นธรรมกับทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่ม เปราะบาง เช่น เยาวชนอายุต่ำกว่า 18 ปีต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง
- คำนึงถึงคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เข้าร่วมวิจัย
- ปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างเท่าเทียม ทั้งในแง่ผลประโยชน์ และการควบคุมความเสี่ยง

หลักคุณลักษณะของประโยชน์และความเสี่ยง

- การรักษาสมดุลระหว่างความเสี่ยง (ร่างกาย จิตใจ กฎหมาย) และประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย
- การป้องกันอันตราย ลดความเสี่ยงที่ไม่จำเป็น ไม่สำรวจกลุ่มตัวอย่างมากเกินไปจนเกินความจำเป็น
- การสร้างประโยชน์สูงสุดที่จะมีต่อผู้เข้าร่วมวิจัย นอกเหนือจากประโยชน์เชิงวิชาการ

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย
จากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

ประเด็นจริยธรรมการวิจัย

Mahidol University
Wisdom of the Land

ตามหลักสากล ประเด็นจริยธรรมการวิจัยที่ต้องให้ความสำคัญ
คือ ประโยชน์ (benefits) และความเสี่ยง (risk)

ประเด็นจริยธรรมการวิจัย

Mahidol University
Wisdom of the Land

ประโยชน์ (benefits) พิจารณาจากความสำคัญ ที่มาของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ รวมถึงระเบียบวิธีวิจัยที่จะช่วยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ความเสี่ยง (risk) พิจารณาจากการออกแบบการวิจัย กระบวนการวิจัย การพัฒนาเครื่องมือวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

ความเสี่ยง: ร่างกาย จิตใจ และกฎหมาย

ประเด็นจริยธรรมการวิจัย

Mahidol University
Wisdom of the Land

การพิจารณาประโยชน์และความเสี่ยงนั้นไม่สามารถพิจารณาแยกขาดออกจากกันได้ เพราะในความเสี่ยงที่เท่ากัน ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาว่าคุ้มค่าที่จะเสี่ยงทำงานวิจัยหรือไม่

University
Land

ประโยชน์

ความเสี่ยง

ผู้วิจัย

ผู้เข้าร่วมการวิจัย

การได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมและยุติธรรม

- กรณีการวิจัยเชิงทดลองที่มีกลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองโดยการให้กิจกรรม หรือรูปแบบการเรียนการสอนที่ต้องการทดลอง (treatment) ต้องชดเชยแก่กลุ่มควบคุมด้วยกิจกรรม หรือรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดียวกัน เพื่อทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมจะได้รับ**ความเท่าเทียม**ในการปฏิบัติจากโครงการวิจัย

ตัวอย่าง

Mahidol University
Wisdom of the Land

ผลของกิจกรรมการรับรู้ทางสายตาต่อการพัฒนาการอ่าน
และการเขียนในเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียน

โครงการวิจัยนี้มีทั้ง**กลุ่มทดลอง** และ**กลุ่มควบคุม**ผ่านการ
ทดลองใช้กิจกรรมการรับรู้ทางสายตา 5 กิจกรรม หลัง
สิ้นสุดการวิจัยผู้วิจัยควรดำเนินการจัดกิจกรรมฯให้กับ
กลุ่มควบคุมด้วย และควรแจ้งผลกิจกรรมการรับรู้ทาง
สายตาให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งสองกลุ่มทราบด้วย

ความเสี่ยง

Mahidol University
Wisdom of the Land

ธรรมชาติของผู้เข้าร่วมการวิจัย

- กลุ่มไม่เปราะบาง

- กลุ่มเปราะบาง: เด็ก สตรีตั้งครรภ์ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย

ผู้ป่วยเรื้อรัง ผู้มีปัญหาด้านสุขภาพจิต ผู้มีความบกพร่องด้าน

ร่างกาย ผู้ต้องขัง ผู้ที่เคยมีความผิดทางแพ่ง/อาญา แรงงานต่าง

ด้าว ผู้อพยพ กลุ่มชาติพันธุ์ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้ที่ไม่

สามารถให้ความยินยอมด้วยตนเอง

ความเป็นบุคคล ตัวตน สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย

- การเข้าถึงรายชื่อลูกค้า/ผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ X
- การเข้าถึงรายชื่อนักศึกษาที่ลงทะเบียนรายวิชาจริยธรรม
การวิจัยในคน
- การเข้าถึงรายชื่อผู้กระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินในเคหะสถาน
- การเข้าถึงเวชระเบียนผู้ป่วย* (cf. กระบวนการเชิญชวนให้
เข้าร่วมการวิจัย)

ความขัดแย้งจากผลประโยชน์/ผลประโยชน์ ทับซ้อน (Conflict of Interest)

ประเด็น

- โครงการวิจัยเป็นโครงการวิจัยที่รับจ้างวิจัย หรือไม่
- ผู้วิจัยมีความเกี่ยวข้องด้านการเงินกับองค์กร หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งทั้งทางตรงหรือทางอ้อมในประเด็นที่วิจัย หรือข้อมูลที่ได้จากงานวิจัย หรือไม่

ความขัดแย้งจากผลประโยชน์/ผลประโยชน์ ทับซ้อน (Conflict of Interest)

บทบาทผู้วิจัย

- ผู้วิจัย/หน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งทุน
- ผู้วิจัยที่เป็น NGO/ชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการ NGO
- ผู้วิจัยที่เป็นผู้ประเมินโครงการวิจัยชุมชน/ชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการวิจัยชุมชน

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power relationship)

ประเด็น

- การวิจัยในชั้นเรียน
- การวิจัยเพื่อประเมินองค์กร การบริหารงาน แนวทางการดำเนินการ การขัดความขัดแย้งในองค์กร การบริหารจัดการองค์กรแห่งความสุขเพื่อสร้างความผูกพันขององค์กร

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power relationship)

บทบาทผู้วิจัย

- ผู้วิจัยที่เป็นผู้สอน/นักศึกษา
- ผู้วิจัยที่เป็นผู้บังคับบัญชา/ผู้ใต้บังคับบัญชา (ทหาร ตำรวจ ราชทัณฑ์)
- ผู้วิจัยที่เป็นผู้บริหาร/คนในองค์กร
- ผู้วิจัยที่เป็นนายจ้าง/ลูกจ้าง
- ผู้วิจัยที่เป็นหัวหน้างาน/ผู้ปฏิบัติงาน
- ผู้วิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่/ผู้ต้องขัง ผู้ต้องสงสัย ผู้ที่เคยกระทำผิด

ตัวอย่าง:ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

การพัฒนาการเรียนรู้ด้านจริยธรรมการวิจัยในงานวิจัยเชิง

คุณภาพของ**นักศึกษา**หลักสูตรXXX คณะXXXX

แนวทางการ**พัฒนาการจัดการเรียนการสอน**วิชาXXXX

มหาวิทยาลัย XXX

การพัฒนาสื่อการสอนองค์ประกอบศิลป์เรื่องรูปร่างและรูปทรง

สำหรับ**นักศึกษา**หุนนก XXX

การศึกษาความต้องการและเจตคติของ**นักศึกษาและอาจารย์**

ต่อหนังสือเรียนในรายวิชาXXX

ตัวอย่าง:ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

การบริหารองค์การแห่งความสุขเพื่อสร้างความผูกพันของ
องค์การในคณะ XXX

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็นองค์กรสมรรถนะสูง
ของสถานีตำรวจนครบาล XXX

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย
จากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

หัวข้อบรรยาย

Mahidol University
Wisdom of the Land

- สถานการณ์สมมติ ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมวิจัย
- หลักจริยธรรมการวิจัย
- ประเด็นจริยธรรมการวิจัย: ประโยชน์ และ ความเสี่ยง
- ความจำเป็นในการปกป้องและพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมวิจัย
จากสถานการณ์สมมติ
- วิธีพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมวิจัย

วิธีพิทักษ์สิทธิ์ของผู้เข้าร่วมวิจัย

1. ผู้วิจัย

- หลีกเลี่ยงประเด็นจริยธรรมการวิจัยในทุกขั้นตอน
- จัดทำเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร
- กระทำ หรืองดเว้นการกระทำให้ครบถ้วนและตรงกับที่แจ้งไว้แก่ผู้เข้าร่วมวิจัย

2. ผู้เข้าร่วมวิจัย

ลงนามในเอกสารแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ*

การจัดทำเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร

เอกสารที่จำเป็นประกอบด้วย

- เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย
- เอกสารตกลงยินยอมเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย

ผู้เข้าร่วมวิจัยมีสิทธิ์รับรู้ข้อมูลต่อไปนี้ก่อนตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย

- ขั้นตอนกระบวนการในการเข้าร่วมงานวิจัย
- จุดประสงค์ และวิธีการในการนำข้อมูลไปใช้
- วิธีเก็บรักษา ระยะเวลาเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัย
- วิธีการทำลายข้อมูล (ยกเว้นกรณีจำเป็นต้องเก็บข้อมูล)
- วิธีการนำเสนอข้อมูล
- ใครบ้างเป็นผู้มีสิทธิ์เข้าถึงข้อมูลของผู้เข้าร่วมวิจัย

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย

ผู้เข้าร่วมวิจัยมีสิทธิรับรู้ข้อมูลต่อไปนี้ก่อนตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย

- ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมงานวิจัย
- สิทธิในการถอนตัวออกจากงานวิจัยเมื่อใดก็ได้โดยไม่ต้องให้เหตุผล
- สิทธิในการได้รับการปฏิบัติตามปกติหากตัดสินใจไม่เข้าร่วม หรือเข้าร่วมแล้วถอนตัวจากการวิจัย
- สิทธิในการรับรู้ข้อมูลในด้านประโยชน์และโทษที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมวิจัย

ผู้เข้าร่วมวิจัยมีสิทธิ์รับรู้ข้อมูลต่อไปนี้ก่อนตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย

- ผู้วิจัยมีหน้าที่ต้องแจ้งข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมวิจัยให้ทราบโดยต้องไม่ปิดบัง
- ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมการวิจัย
- ข้อมูลสำหรับติดต่อผู้วิจัยที่เข้าถึงได้และเป็นปัจจุบัน
- ผู้วิจัยต้องระบุข้อความที่แสดงให้เห็นว่างานวิจัยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยแล้ว

เอกสารตกลงยินยอมเข้าร่วมวิจัยด้วยความสมัครใจ

ต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดแก่ผู้เข้าร่วมวิจัยแล้ว
- ผู้เข้าร่วมวิจัยได้รับทราบข้อมูลเหล่านั้นอย่างถ่องแท้ ถูกต้อง
- ผู้เข้าร่วมวิจัยยินยอมโดยสมัครใจที่จะเข้าร่วมในการวิจัย โดยลงนามเป็นหลักฐาน

การลงนามตกลงยินยอมเข้าร่วมวิจัย*

- กรณีผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถลงนามแสดงความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรได้ แต่หากประเด็นวิจัยเป็นเรื่องอ่อนไหวเกินไปสามารถยกเว้นการลงนามของผู้เข้าร่วมวิจัยได้ โดยผู้วิจัยต้องอธิบายเหตุผลในการขอยกเว้นการลงนาม
- หากผู้เข้าร่วมวิจัยไม่สามารถลงนามแสดงความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องมีกระบวนการที่ผู้เข้าร่วมวิจัยได้แสดงความยินยอมจึงทำการวิจัยได้ เช่น การยินยอมด้วยวาจา ในกรณีนี้ผู้วิจัยต้องเขียนบรรยายวิธีการขอความยินยอมให้ชัดเจน

หัวข้อและกิจกรรม

Mahidol University
Wisdom of the Land

ช่วงที่ 1: บรรยาย

ช่วงที่ 2: กิจกรรมกลุ่ม พิจารณากรณีศึกษา และ
อภิปรายผลกรณีศึกษา

[พักรับประทานอาหารว่าง]

ช่วงที่ 3: บรรยายสรุป คำถาม-คำตอบ

ขั้นตอนการทำกิจกรรม

1. เข้ากลุ่มตามกำหนด
2. อ่านกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ
3. วิเคราะห์ตัวอย่างข้อเสนองานวิจัยตามรายการที่แนบ
ท้าย
4. อภิปรายร่วมกันกับสมาชิกในกลุ่ม
5. รายงานผลการอภิปรายของกลุ่มแก่ผู้เข้ารับการอบรม
ทั้งหมดโดยตัวแทนกลุ่ม หรือโดยสมาชิกทั้งกลุ่ม

ตัวอย่างงานวิจัยที่ขอเสนอการรับรองฯ

กรณีศึกษาที่ 1: ผลของกิจกรรมการรับรู้ทางสายตาต่อการพัฒนาทักษะ
การอ่านและการเขียนในเด็กที่มีความบกพร่องทางการ
เรียน

กรณีศึกษาที่ 2: ประสิทธิภาพของการใช้สื่อวีดิทัศน์ที่เป็นภาพยนตร์ ใน
การพัฒนาการสนทนาภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน

กรณีศึกษาที่ 3: ประสพการณ์ชีวิตของเด็กบ้านแตก

กรณีศึกษาที่ 4: ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการตัดสินใจในการ
เลือกซื้อเสื้อผ้ากับอาชีพของผู้บริโภค

หัวข้อและกิจกรรม

Mahidol University
Wisdom of the Land

ช่วงที่ 1: บรรยาย

ช่วงที่ 2: กิจกรรมกลุ่ม พิจารณากรณีศึกษา และ
อภิปรายผลกรณีศึกษา

[พักรับประทานอาหารว่าง]

ช่วงที่ 3: บรรยายสรุป คำถาม-คำตอบ

Mahidol University
Wisdom of the Land

กระบวนการเชิญชวนให้เข้าร่วมการวิจัย

กระบวนการเชิญชวนให้เข้าร่วมการวิจัย

1. อธิบายกระบวนการและสถานที่ที่เป็นจุดติดต่อแรกของผู้เข้าร่วมการวิจัย เช่น เจ้าที่หน้าทะเบียนราษฎร ผู้ดูแลเว็บไซต์ ผู้ดูแลข้อมูลลูกค้าบริษัท ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตให้เข้าถึงเวชระเบียน

อธิบายผู้วิจัยเข้าถึงข้อมูลบริษัทได้อย่างไร: ผู้วิจัยได้รายนามบริษัทมาได้อย่างไร ผู้วิจัยเข้าถึงบริษัทที่คัดเลือกนั้นอย่างไร (เช่น หน้าเว็บไซต์ที่ระบุรายชื่อผู้รับบริการ)

อธิบายผู้วิจัยเข้าถึงเวชระเบียนผู้ป่วยได้อย่างไร: ผู้วิจัยใช้บทบาทใดในการเข้าถึง หรือขออนุญาตจากใคร (เสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิผู้ป่วย)

ตัวอย่าง: การระบุจุดติดต่อแรกของผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยตลาด

- การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความจงรักภักดีของลูกค้าต่อการเข้าพักที่โรงแรมบูติคในกรุงเทพมหานคร
- ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณค่า**ตราสินค้า**: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมสีทาบ้าน
- ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อรองเท้าของผู้**บริโภค**ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร

ตัวอย่าง: การระบุดูจุดติดต่อแรกของผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบาง

- การกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินในเคหะสถานของผู้กระทำผิด
ในเขตกรุงเทพมหานคร
- แนวทางการพัฒนาการสงเคราะห์ผู้กระทำผิดหลังปล่อย
- ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติด

ยาเสพติด

ตัวอย่าง: การระบุดูจุดติดต่อแรกของผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเปราะบาง

- การรับรู้ของ **เยาวชน** ต่อการรังแกในพื้นที่ไซเบอร์
- ปัจจัยส่วนบุคคลและต้นทุนชีวิตที่มีต่อสุขภาพจิตของ **นักเรียนที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น**
- ประสพการณ์การเป็น **แม่วัยรุ่นตั้งครรภ์ไม่พร้อม**: ทฤษฎีสตรีนิยม
- ผลกระทบของสิ่งเสพติดที่ใช้ในการเข้าสังคมของ **ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดหัวใจ**

กระบวนการเชิญชวนให้เข้าร่วมการวิจัย

2. กระบวนการเข้าถึงผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยอธิบายกระบวนการเข้าถึงทำในระดับหน่วยงาน แต่ไม่ได้

กล่าวถึงการเข้าถึง การขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็น
รายบุคคลก่อนการเก็บข้อมูล

กระบวนการเชิญชวนให้เข้าร่วมการวิจัย

2. กระบวนการเข้าถึงผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัย(มัก) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผ่านหลักสูตรในการขอเข้าเก็บข้อมูลในห้องเรียน โดยมีการแจ้งวัตถุประสงค์ ความสำคัญของการวิจัย และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล แต่ผู้วิจัย(มัก) **ไม่**ระบุขั้นตอนการขอความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย และในการระบุควรแสดงให้เห็นว่าผู้วิจัยมีแนวทางการขอความยินยอมผู้เข้าร่วมการวิจัยรายบุคคลด้วยความสมัครใจอย่างแท้จริงอย่างไร

กระบวนการเชิญชวนให้เข้าร่วมการวิจัย

2. กระบวนการเข้าถึงผู้เข้าร่วมการวิจัย (ต่อ)

ในกระบวนการเข้าถึงผู้เข้าร่วมการวิจัย (ผู้ป่วย) ทั้งที่มีอายุน้อยหรืออายุมาก ต้องระมัดระวังเรื่องการสร้างความเข้าใจ ต้องหลีกเลี่ยงการทำให้ผู้ป่วยเกิดความหวาดกลัว และไม่มารักษาอีก (เสี่ยงต่อประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยจะได้รับในอนาคต)

ข้อสังเกต: แบบเสนอโครงการวิจัยฯ

มัก**ไม่**ระบุ

- ◆ เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย*
- ◆ การจัดผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้ากลุ่ม

ในกรณีผู้วิจัยเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากผู้เข้าร่วมวิจัยหลายกลุ่ม
(บุคลากรภาครัฐ บุคลากรภาคเอกชน ภาคประชาชน นักท่องเที่ยว)
ผู้วิจัยควรระบุว่ามีการกระจายจำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละกลุ่มอย่างไร

≡ การดำเนินการหาผู้เข้าร่วมการวิจัยถอนตัวออกจากการวิจัย

≡ การคำนวณขนาดตัวอย่าง: ขาดแหล่งอ้างอิง เช่น Taro Yamane

ตัวอย่าง: เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย

การเกาะเกี่ยวความในเรื่องราวของผู้ป่วยโรคจิตเภท

1. เป็นผู้ที่ได้รับการประเมินว่าเป็นผู้ป่วยโรคจิตเภทตามเกณฑ์ DSM-V & ICD-10
2. ไม่เป็นผู้ที่ปรากฏอาการทางจิตอื่นๆ
3. เป็นผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาล XXX ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล
4. เป็นผู้ที่พูดภาษาคำเมือง (ภาษาถิ่นเหนือ)
5. เป็นผู้ที่อายุเกิน 18 ปี
6. เป็นผู้เข้าร่วมที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยอย่างสมัครใจ

หากมีญาติ/ผู้ดูแลต้องได้รับความยินยอมอย่างสมัครใจจากญาติ/ผู้ดูแล

7. เป็นผู้ที่ไม่มีปัญหาการมองเห็น การได้ยิน และการพูด

ข้อสังเกต: แบบเสนอโครงการวิจัยฯ

มัก**ไม่**ระบุ

♦ กระบวนการวิจัย

ในกรณีการวิจัยเชิงปริมาณที่มีการเก็บข้อมูลจำนวนมาก

มี**ผู้ช่วยวิจัย**เก็บข้อมูลวิจัย ควรอธิบายถึงขั้นตอนวิธีการอบรมผู้ช่วยวิจัย

ในการเก็บข้อมูลวิจัย: หน้าที่ ความรับผิดชอบ

ในกรณีเป็นระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน มีวิธีการเก็บข้อมูลวิจัย

หลายวิธี (เช่น แบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนาากลุ่ม สังเกตการณ์)

ผู้วิจัยควรให้รายละเอียดวิธีการเก็บข้อมูลแต่ละวิธีให้ชัดเจน เช่นเกณฑ์การ

คัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย การดำเนินการวิจัย การจัดทำเอกสารชี้แจงฯ

ข้อสังเกต: แบบเสนอโครงการวิจัยฯ

ความสม่ำเสมอและสอดคล้องกันของแบบฟอร์มต่างๆ

☐ ในการกรอกแบบฟอร์มต่างๆ ผู้วิจัยควรกรอกให้สอดคล้องกันในเอกสารแต่ละเอกสาร

- ♦ แบบเสนอโครงการวิจัยฯ
- ♦ เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการ
- ♦ โครงการวิจัย (thesis proposal หรือ research proposal)

ข้อสังเกต: เอกสารชี้แจงฯ

ภาษาที่ใช้

- ต้องให้อ่านแล้วเข้าใจง่าย
- หลีกเลี่ยงคำศัพท์วิชาการ
- หลีกเลี่ยงคำที่ตอกย้ำปมด้อย หรือสร้างความรู้สึกไม่พึงปรารถนาของผู้เข้าร่วมวิจัย

• ข้อสังเกต: เอกสารชี้แจงฯ: ตัวอย่าง

ผู้ป่วยวัณโรค:

ท่านได้รับเชิญเข้าร่วมการวิจัยเพราะท่านมีประสบการณ์ความ
เจ็บป่วยวัณโรค

ท่านได้รับเชิญเข้าร่วมการวิจัยเพราะท่านมีความรู้และ
ประสบการณ์เกี่ยวข้องกับกระบวนการรักษาวัณโรคโดยตรง

• ข้อสังเกต: เอกสารชี้แจงฯ: ตัวอย่าง

กลุ่มเปราะบาง:

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เพราะท่านเป็นกลุ่มชาย
ที่เคยมีเพศสัมพันธ์กับชาย

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เพราะท่านเป็นผู้
ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์คัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยในโครงการนี้

ข้อสังเกต: เอกสารชี้แจงฯ

จัดทำเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยให้สอดคล้องกับเครื่องมือและ
วิธีการเก็บข้อมูล เนื่องจากวิธีการเก็บข้อมูลแบบต่างๆมีประเด็น
คำถาม จำนวนคำถาม รูปแบบในการดำเนินการแตกต่างกัน

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยฯ (สำหรับแบบสอบถาม)

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยฯ (สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก)

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยฯ (สำหรับการสนทนากลุ่ม)

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยฯ (สำหรับการสังเกตการณ์ในชั้นเรียน)

ข้อสังเกต: การบันทึกภาพถ่าย

ตัวอย่าง: ปัจจัยที่มีผลต่อการบำบัดด้วยการใช้ยาต้านไวรัสในกลุ่ม
ที่มีงานทำและกลุ่มว่างงานที่ติดเชื้อเอดส์

การบันทึกภาพถ่ายอาจเป็นการละเมิดผู้เข้าร่วมการวิจัยที่ต้องการ
ปกปิดตนเองหรือไม่ ในกรณีที่ผู้วิจัยประสงค์จะบันทึกภาพถ่าย
ขอให้ระบุเหตุผลในการบันทึกภาพถ่าย และแนวทางในการบันทึก
ภาพถ่าย (มีการเบลอภาพผู้เข้าร่วมการวิจัย) ผู้เข้าถึงภาพถ่าย
ระยะเวลาในการเก็บ การนำไปใช้ และการทำลาย

ข้อสังเกต: การบันทึกภาพถ่าย (ต่อ)

ตัวอย่าง: ชีวิตทางสังคมของกู่ชีพกู่ภัยในบริบทภัยพิบัติของสังคมไทย
(อาสาสมัครกู่ชีพกู่ภัย ผู้ได้รับการบริหาร ประธาน/รองประธานมูลนิธิ)

ผู้วิจัยระบุถึงการถ่ายภาพโดยจะบันทึกภาพ “ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏ วิถีชีวิต และเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการฉุกเฉิน”

การถ่ายภาพระหว่างปฏิบัติการฉุกเฉิน อาจเป็นช่วงเวลาสำคัญที่อาสาสมัครกำลังช่วยชีวิตผู้ได้รับบาดเจ็บ หรือผู้กำลังเคลื่อนย้ายผู้บาดเจ็บหรือผู้เสียชีวิต มีประเด็นด้านจริยธรรมดังนี้ ...

ข้อสังเกต: การบันทึกภาพถ่าย (ต่อ)

ตัวอย่าง: ชีวิตทางสังคมของกู่ชีพกู่ภัยในบริบทภัยพิบัติของสังคมไทย

- การถ่ายภาพขณะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการละเมิดสิทธิผู้ช่วย ผู้เสียชีวิต ญาติผู้ป่วย/ญาติผู้เสียชีวิต และผู้รับการบริหาร ทั้งนี้บุคคลเหล่านี้อยู่ในภาวะวิกฤต สุ่มเสี่ยง เพราะบาง บุคคลดังกล่าวอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถให้ความยินยอมได้ แม้แต่การให้ความยินยอมทางวาจา

การกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดผลเสีย อุบัติเหตุซ้ำซ้อน และก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยทั้งต่อผู้เข้าร่วมการวิจัย ญาติผู้เข้าร่วมการวิจัย & ผู้วิจัย

ข้อสังเกต: การบันทึกภาพถ่าย (ต่อ)

ตัวอย่าง: ชีวิตทางสังคมของกู่ชีพกู่ภัยในบริบทภัยพิบัติของสังคมไทย

- การถ่ายภาพขณะช่วงเวลาดังกล่าว อาจทำให้เกิดผลเสียต่อการปฏิบัติงานของอาสาสมัครกู่ชีพกู่ภัย เช่น ขัดจังหวะการทำงานกู่ชีพกู่ภัย ทำให้เกิดความเสียหายตามมา

ข้อสังเกต: อื่นๆ

การดำเนินการวิจัยในกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ป่วย
ผู้วิจัยควรเป็นผู้ช่างสังเกตและไวต่อความรู้สึกของผู้เข้าร่วมการวิจัย
ผู้สูงอายุอาจเหนื่อยง่าย หากต้องได้รับการสัมภาษณ์เป็นเวลานาน
เด็กอาจไม่มีสมาธิในการให้ข้อมูล หรือทำกิจกรรม หากต้องอยู่ใน
กระบวนการวิจัยเป็นเวลานาน

ข้อสังเกต: อื่นๆ (ต่อ)

ผู้ป่วยอาจเหนื่อยง่าย อึดอัดเนื่องจากร่างกายและจิตใจไม่อำนวย

ผู้วิจัยต้องสังเกตอาการและหยุดการสัมภาษณ์ หรือให้การช่วยเหลือที่เหมาะสมเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์

อีกทั้งผู้วิจัยต้องมีการป้องกันตนเองเพื่อความปลอดภัยจากการติดต่อของโรค โดยต้องไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยรู้สึกว่าการวิจัยเกี่ยวข้อง

ข้อสังเกต: อื่นๆ (ต่อ)

ผู้ป่วยทางจิต มักเป็นผู้ที่ไวต่อความรู้สึก การใช้ภาษาทั้งภาษาพูด และภาษากายของผู้วิจัยขณะสัมภาษณ์สามารถมีผลต่อความรู้สึก หรือความแปรปรวนของอารมณ์ ของผู้เข้าร่วมวิจัยได้เสมอ

ผู้วิจัยจำเป็นต้องกลั่นกรองภาษาที่จะใช้ในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี เพื่อให้แน่ใจว่าจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อจิตใจของผู้เข้าร่วมวิจัย ต้องระวังการใช้ภาษากาย สายตา ฯลฯ ระหว่างการสัมภาษณ์และ สังเกตผู้เข้าร่วมวิจัยตลอดเวลา

บทสรุป

ความรับผิดชอบของผู้วิจัย

ในการปกป้องผู้เข้าร่วมวิจัย

การแสดงความรับผิดชอบตลอดกระบวนการวิจัย

1

ขั้นตอนวางแผนและออกแบบงานวิจัยเน้นหลักการ:

- เคารพในความเป็นบุคคลของผู้เข้าร่วมวิจัย
- เที่ยงธรรมในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัย
- คำนึงถึงประโยชน์ เทียบกับความเสี่ยงของผู้ร่วมวิจัย
- คำนึงถึงธรรมชาติของผู้เข้าร่วมวิจัย (เปราะบาง ด้อยโอกาส)
- คำนึงถึงประเด็นความขัดแย้งที่เกิดจากผลประโยชน์

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การแสดงความรับผิดชอบตลอดกระบวนการวิจัย

2 ขั้นตอนการทำวิจัย

- เน้นการปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมการวิจัยให้สอดคล้องของคำชี้แจงบอกกล่าวในเอกสารชี้แจงกับการปฏิบัติจริง
- ให้อิสรภาพและเคารพในการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมการวิจัย
- ปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างให้เกียรติ คิดถึงใจเขาใจเรา

การแสดงความรับผิดชอบตลอดกระบวนการวิจัย

3

ขั้นตอนการเผยแพร่ผลงานวิจัย

- คำนึงถึงประเด็นความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูล
- ไม่บิดเบือนข้อมูล
- ไม่ปกปิดข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัยตามที่ได้แจ้งไว้
- ไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่นเสมือนเป็นผลงานของตนเอง
- บางกรณีอาจต้องขออนุญาตก่อนการเผยแพร่ผลงานวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- Code of conduct social science research UNESCO. 2014. Code of Conduct and Ethical Guidelines by Paul de Guchteneire available at: <http://portal.unesco.org>
- The Ethics of Social Science available at: www.sagepub.com/upm-data/34088_Chapter4.pdf
- Human Research Ethics Application Form, Macquarie University (version 2013) available at: www.research.mq.edu.au/.../human_research_ethics
- National Statement on Ethical Conduct in Human Research (2007) available at: <https://www.nhmrc.gov.au/guidelines-publications/e72>

เอกสารอ้างอิง

กรศิริ บุญประกอบ. 2557. ประเด็นจริยธรรม. เอกสารประกอบการบรรยายคณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัย สาขาสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ธีรเดช ฉายอรุณ. 2558. จริยธรรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์.

เอกสารประกอบการบรรยาย บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล.

แบบเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจากคณะ กรรมการจริยธรรมการวิจัย
ในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

แบบเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณารับรองจากคณะ กรรมการจริยธรรมการวิจัย
ในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ปัทมา พัฒน์พงษ์. 2558. ประเด็นจริยธรรม. เอกสารประกอบการบรรยาย คณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัย สาขาสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยและแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

ขอบคุณค่ะ